

УДК 332.146.2:351.82:334.75[63+69](477.52/.6)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРАРНО-БУДІВЕЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ: ПРИДНІПРОВСЬКИЙ РЕГІОН

ЄВСЄЄВА Г. П.¹, *д-р наук. держ. управ., проф.*,

САВИЦЬКИЙ М. В.², *д-р техн. наук, проф.*,

ЄВСЄЄВ Є. О.³, *аспірант.*

¹Кафедра українознавства, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського, 24-а, Дніпро, 49600, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

²Кафедра залізобетонних та кам'яних конструкцій, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського, 24-а, Дніпро, 49600, Україна, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3325-4675

³Кафедра залізобетонних і кам'яних конструкцій, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського, 24-а, Дніпро, 49600, Україна, тел. +38 (0562) 46-10-65

Анотація. Кластерний розвиток як фактор збільшення національної і регіональної конкурентоспроможності - характерна ознака сучасної інноваційної економіки. Кластери стали ефективним інструментом розвитку окремих територій і регіонів, що сприяло підвищенню загальнонаціональної конкурентоспроможності багатьох країн світу. Перед Україною сьогодні стоїть проблема вибору ефективного шляху майбутнього розвитку відповідно до європейських та світових орієнтирів. Ідея якості життя громадян та інноваційності розвитку провідних галузей економіки України повинна стати національною ідеєю, пріоритетним напрямом розвитку держави. Тому на національному рівні кластери повинні розглядатися як перспективна форма організації співробітництва та розвитку на регіональному та державному рівнях. **Мета статті** - обґрунтування заходів державної підтримки щодо формування кластерів аграрно-будівельної типології як засобу активізації інвестиційної діяльності в регіоні, зокрема, Придніпровському, та визначення основних напрямів та підходів до їх організації.

Ключові слова: кластери; аграрно-будівельні кластери; інноваційний розвиток регіону; Придніпровський регіон

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ АГРАРНО-СТРОИТЕЛЬНЫХ КЛАСТЕРОВ: ПРИДНЕПРОВСКИЙ РЕГИОН

ЕВСЕЕВА Г. П.¹, *д-р наук. гос. упр., проф.*,

САВИЦКИЙ Н. В.², *д-р техн. наук, проф.*,

ЕВСЕЕВ Е. О.³, *аспирант.*

¹Кафедра украиноведения, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского, 24-а, Днепро, 49600, Украина, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: evseeva@i.ua, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

²Кафедра железобетонных и каменных конструкций, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского, 24-а, Днепро, 49600, Украина, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3325-4675

³Кафедра железобетонных и каменных конструкций, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского, 24-а, Днепро, 49600, Украина, тел. +38 (0562) 46-10-65

Аннотация. Кластерное развитие как фактор увеличения национальной и региональной конкурентоспособности является характерным признаком современной инновационной экономики. Кластеры стали эффективным инструментом развития отдельных территорий и регионов, что способствовало повышению общенациональной конкурентоспособности многих стран мира. Перед Украиной сегодня стоит проблема выбора эффективного пути будущего развития в соответствии с европейскими и мировыми ориентирами. Идея качества жизни граждан и инновационности развития ведущих отраслей экономики Украины должна стать национальной идеей, приоритетным направлением развития государства. Поэтому на национальном уровне кластеры должны рассматриваться как перспективная форма организации сотрудничества и развития на региональном и государственном уровнях. **Целью статьи** является обоснование мероприятий государственной поддержки относительно формирования кластеров аграрно-строительной типологии как средства активизации инвестиционной деятельности в регионе, в частности, Приднепровском, и определение основных направлений и подходов относительно их организации.

Ключевые слова: кластеры; аграрно-строительные кластеры; инновационное развитие региона; Приднепровский регион

STATE POLICY OF TERRITORIAL PLANNING OF AGRICULTURAL-BUILDING CLUSTERS ORGANIZATION: PRYDNIPROVSKYI REGION

YEVSEIEVA G. P.¹, *Dr. Sc. (Public Management), Prof.*,

SAVITSKY M. V.², *Dr. Sc. (Tech.), Prof.*,

YEVSEEV E. O.³, *Postgraduate.*

¹Department of the Ukrainian Studies, State Higher Educational Establishment «Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-a, Chernyshevskoho str., Dnipro 49600, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

²Department of Reinforced-Concrete and Stone Constructions, State Higher Education Establishment «Pridneprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-a, Chernyshevskoho str., Dnipro 49600, Ukraine, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3325-4675

³Department of the Reinforced Concrete and Stone Structures, State Higher Educational Educational Establishment «Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-a, Chernyshevskoho str., Dnipro, 49600, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-10-65.

Summary. Cluster development, as a factor of the national and regional competitiveness increasing, is a characteristic feature of the modern innovation economy. Clusters have become an effective tool for the development of individual territories and regions, which has contributed to the nationwide competitiveness increasing of many countries in the world. Today, Ukraine faces the problem of choosing an effective way of future development in accordance with European and world standards. The idea of the citizens life quality and the innovative development of the leading sectors of the Ukrainian economy should become a national idea, a priority direction of the state development. Therefore, at the national level, clusters should be considered as a promising form of organization for cooperation and development at the regional and national levels. *The purpose of the article* is to substantiate the measures of state support regarding the clusters formation of agrarian and construction typology as a means of activating investment activities in the region, in particular Pridneprovskiy region, and determining the main directions and approaches for their organization.

Keywords: clusters; agrarian and construction clusters; innovative development of the region; Prydniprovskiy region

Постановка проблеми. Кластерний розвиток як фактор збільшення національної і регіональної конкурентоспроможності - характерна ознака сучасної інноваційної економіки. Кластери стали ефективним інструментом розвитку окремих територій і регіонів, що сприяло підвищенню загальнонаціональної конкурентоспроможності багатьох країн світу. Перед Україною сьогодні стоїть проблема вибору ефективного шляху майбутнього розвитку відповідно до європейських та світових орієнтирів. Ідея якості життя громадян та інноваційності розвитку провідних галузей економіки України повинна стати національною ідеєю, пріоритетним напрямом розвитку держави. Тому на національному рівні кластери повинні розглядатися як перспективна форма організації співробітництва та розвитку на регіональному та державному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування, ефективності та перспектив розвитку кластерних структур останнім часом присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них варто звернутися до досліджень В. М. Андерсона, Т. І. Компанієць, М. Ф. Кропивка, В. Г. Ткаченко, М. Портера, В. Г. Федоренко.

Зусиллями науковців поступово створюється теоретико-методологічний фундамент названої проблеми, вирішуються її теоретичні та практичні аспекти.

Більшість публікацій присвячена теоретичним засадам утворення, функціонування, формування кластерів, підвищенню конкурентоспроможності економіки регіону через застосування кластерного підходу. Однак розробленню заходів державної підтримки формування кластерів у регіоні як засобу активізації інвестиційної діяльності приділено мало уваги. Зокрема невелика кількість наукових праць розглядає питання створення та функціонування будівельних кластерів.

У цьому аспекті варто звернути увагу на працю Р. В. Пинди, в якій автор не тільки аналізує доцільність утворення регіональних будівельних кластерів, а й визначає їх роль у розвитку економіки регіону: «Розвиток регіональних будівельних кластерів на посткризовому етапі еволюції регіональних економік є об'єктивною необхідністю, оскільки дозволяє забезпечувати розширене відтворення ресурсного потенціалу за рахунок інвестицій у перспективні напрями економічної діяльності та високої їх ефективності на основі синергетичного ефекту й економії на масштабах діяльності;

збільшувати обсяги фінансово-господарської діяльності суб'єктів реального сектора економіки шляхом підвищення якості продукції та послуг, оптимізації витрат і цінової політики, поліпшувати параметри життєздатності та економічної безпеки суб'єктів будівельного і промислового комплексів, диверсифікації їх діяльності та створення належних передумов для подальшого розвитку» [8, с. 79].

Щодо аграрних кластерів науковці багатьох наукових установ розроблено чимало підходів до їх організації та функціонування. Зокрема, звертаємо увагу на дослідження працівників Національного університету біоресурсів і природокористування, у якому подано тематичний бібліографічний список щодо функціонування кластерів в економіці України. Важливо зазначити, що список містить вичерпний перелік наукових розробок, котрі стосуються кластерів, але у ньому відсутні посилання на будь-які нормативні документи, що регламентують діяльність кластерів [5].

Мета статті - обґрунтування заходів державної підтримки щодо формування кластерів аграрно-будівельної типології як засобу активізації інвестиційної діяльності в регіоні, зокрема, Придніпровському, та визначення основних напрямів та підходів до їх організації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить світовий досвід, значні зміни в організації виробництва як на національному, так і на міжнародному рівні, сприяють створенню територіально-галузевих та інтеграційних об'єднань – кластерів. Найважливіший показник діяльності кластерів - це їх висока конкурентоспроможність на світовому ринку. Тому кластерний розвиток країни є однією з характерних ознак сучасної інноваційної економіки. Крім того, кластери являють собою комбінацію конкуренції та кооперації у такий спосіб, що об'єднання в одних сферах допомагають успішно вести конкурентну боротьбу в інших.

У країнах-членах ЄС кластеризація - одна з умов підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів та держави. Зокрема, економіка Фінляндії повністю кластеризована

і в ній виділено 9 кластерів, а економіка Нідерландів розбита на 20 мегакластерів, на основі функціонування яких визначено пріоритети інноваційної політики держави. У Данії функціонує 29 кластерів, в яких беруть участь 40 % усіх підприємств країни, які забезпечують 60 % експорту, та розробляється концепція кластеризації.

В Австрії діють транскордонні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, активізуються зв'язки з Францією та Великобританією. Майже у всіх країнах ЄС розроблено політику стимулювання розвитку зв'язків між дослідними інститутами та промисловим сектором, знижено регуляторні бар'єри в інноваційних програмах, формуються центри конкурентоспроможності. У Німеччині створено промислові кластери, а в Словенії прийнято стратегію зростання конкурентоспроможності промисловості та розроблено програму національного розвитку кластерів. Близько 60 міждержавних, регіональних, національних, громадських організацій об'єднані в Європейський кластерний альянс, який функціонує на основі Європейського кластерного меморандуму [16].

Кластерний підхід як один зі способів підвищення конкурентоспроможності економічного розвитку регіонів отримав широкий розвиток у всіх країнах світу. Світова практика застосування кластерних структур доводить, що кластеризація – це, перш за все, запорука становлення розвиненого господарства та конкурентоспроможної економіки. По-друге, кластер – це поєднання кооперації та конкуренції між його учасниками, яке дозволяє їм отримувати синергетичний ефект, що підвищує конкурентоспроможність об'єднання порівняно з окремими підприємствами. А, по-третє, процеси кластеризації базуються на взаємодії між такими трьома групами учасників кластера: *органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства та науково-освітні установи*. Така взаємодія дозволяє підвищити інноваційність виробництв та удосконалити їх роботу.

Щодо України, слід зазначити, що останнім часом усе частіше розглядаються питання піднесення економіки регіонів на

основі кластерних моделей. Кластери вже увійшли до порядку денного регіональних і місцевих органів управління. Нині планується розроблення Національної програми підвищення конкурентоспроможності економіки України на базі кластерних моделей; затверджено план заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015 - 2019 роки, у якому подано на розгляд Кабінету Міністрів України проекти актів щодо визначення засад створення та функціонування технологічних платформ і кластерів. [12]. А Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 року (затверджений розпорядженням КМУ від 3 квітня 2017 року № 275-р) регламентує нові підходи щодо оновлення промислового розвитку в Україні. Суть підходу, який пропонується реалізувати в середньостроковій перспективі, полягає у «розвитку промислових кластерів та розв'язанні проблем регуляторного характеру (підключення до електро- і комунальних мереж, скасування інфраструктурного внеску під час будівництва промислових об'єктів та інших). Акцент буде зроблено на розвитку екологічних та інноваційних виробництв» [16]. Отже державницьке спонування до дії є.

Щодо наукових підходів до поняття кластер, у науковий обіг його ввів Майкл Портер (1990 р.), згідно з яким кластери - це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агенцій зі стандартизації, а також торговельних об'єднань) у певних галузях, що конкурують, але разом із тим ведуть спільну роботу.

Натомість у вітчизняному законодавстві не існує визначення поняття «кластер», його видів, особливостей створення і функціонування. Зокрема, у Господарському кодексі України відсутнє поняття «кластера» як територіального об'єднання підприємств. Розробленими, але не затвердженими залишаються проекти нормативно-правових актів щодо формування засад державної політики у сфері кластеризації економіки, такі як «Концепція створення кластерів в Україні» (Міністерство економіки України,

2008 р.), «Національна стратегія формування та розвитку транскордонних кластерів» (Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, 2009 р.).

У чинних нормативно-правових документах щодо засад державної аграрної політики та функціонування будівельної галузі не передбачено регламентування діяльності аграрно-будівельних кластерів. Зокрема, і в Законі України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.» [14], і в «Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 р.» [11] згадки про аграрні чи аграрно-будівельні кластери відсутні. Лише проектом Закону України «Про сільське господарство» визначено, що у сільському господарстві можуть створюватися міжгосподарські організаційно-управлінські структури у вигляді самоврядних господарських об'єднань кооперативного господарювання та *кластерного регіонального співробітництва* в організаційно-правових формах товариств, асоціацій, консорціумів.

Водночас, підтримка розвитку кластерів, у т. ч. в аграрно-будівельному секторі - це один із пріоритетів регіональної економічної політики. Національний інститут стратегічних досліджень у своїй Аналітичній записці щодо державної політики підтримки розвитку аграрних кластерів в Україні визнає кластерний розвиток одним із найважливіших напрямів у стратегіях розвитку багатьох регіонів, зокрема: Сумської, Донецької, Хмельницької, Чернівецької, Вінницької та інших областей [19].

Мотивами створення кластерних об'єднань, за визначеннями провідних учених, які досліджують кластерний підхід до розвитку регіонів, можуть бути:

- ✓ диверсифікація традиційно-інноваційних партнерських зв'язків бізнесу, влади та соціуму;
- ✓ ефективне застосування високих технологій;
- ✓ підвищення інноваційно-інвестиційної активності регіонів;
- ✓ підтримка експорту;
- ✓ підготовка кваліфікованих фахівців [3].

Для реального сектора економіки пріоритетними є кластерні проекти, реалізація яких впливає на:

- ✓ значне зростання енергоефективності та раціонального використання ресурсів;
- ✓ введення в експлуатацію відновлюваних джерел енергії;
- ✓ розвиток високотехнологічних виробництв із випуском висококонкурентних продуктів на зовнішньому і внутрішньому ринках;
- ✓ створення висококваліфікованих робочих місць;
- ✓ транснаціоналізацію знань та трансфер технологій, а також менеджмент інтелектуальної та промислової власності;
- ✓ розширення використання екологічно чистих сучасних (замкнених) технологій;
- ✓ зменшення регіонального безробіття і поліпшення довкілля;
- ✓ інформатизацію суспільства тощо.

Щодо Придніпровського регіону, слід зазначити, що до нього входять три області – Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська. У регіоні розроблено стратегії підвищення конкурентоспроможності, в рамках яких обрано два найбільш перспективні напрями пілотних кластерів. Кластери будівництва, які мають високий ресурсний потенціал, сприятимуть створенню виробництва в областях сучасних будівельних матеріалів, активізуватимуть житлове будівництво та дозволять створювати продукцію та послуги з високою доданою вартістю. Кластери сільського господарства сприятимуть розвитку найбільш перспективних напрямів: тваринництва, птахівництва, плодівництва та овочівництва, що стимулюватиме переробку аграрної продукції, дозволить збільшити її експорт. Серед активно працюючих кластерів регіону слід відзначити:

- Національний інноваційний кластер «Нові машини» (м. Дніпро), стратегічним пріоритетом якого є високотехнологічне оновлення машино- та приладобудування;
- будівельний кластер (м. Дніпро);
- три кластери Запорізької області: інноваційно-технологічний кластер «АгроБум» (м. Мелітополь); медовий кластер «Бджола не знає кордонів» (м. Мелітополь);

харчовий кластер «Купуй запорізьке! Обирай своє!»

У регіоні розроблено «Стратегію підвищення економічної конкурентоспроможності Дніпропетровської області: кластери будівництва та сільського господарства» (2011). Кластер сільського господарства розвиватиме найбільш перспективні для області напрями: свинарство, птахівництво, плодівництво та овочівництво, що сприятиме розвитку сучасної переробки для створення продукції з високою доданою вартістю та дозволить збільшити її експорт; «Стратегії підвищення конкурентоспроможності – 2025: стратегія майбутнього», пріоритетним напрямом якої є, зокрема, розвиток кластера сільськогосподарської і харчової промисловості, що у перспективі сприятиме ефективній реалізації потенціалу Дніпропетровської та Кіровоградської областей у сільському господарстві, створенню конкурентної харчової промисловості.

На сьогодні в області вже проведено кластерні дослідження та аналіз, розпочато етап упровадження рекомендацій; «Стратегії економічного і соціального розвитку АРК на 2011 - 2020 рр.», у якій передбачається формування протягом 3 - 5 років конкурентоспроможних кластерів у санаторно-курортній і туристичній галузі, сільському господарстві й харчовій промисловості регіону, у машинобудівній і ракетобудівній галузях, енергетиці. Крім того, окрему увагу в стратегії приділено формуванню міжрегіональних кластерів, які здатні стати основою посткризового зростання.

Діяльність агробудівельних кластерів у Придніпровському регіоні спрямовано на:

- ✓ підвищення інноваційного рівня сільськогосподарської діяльності;
- ✓ поліпшення інвестиційного клімату для галузей, що входять до кластера;
- ✓ розроблення механізму підтримки інноваційної діяльності підприємств регіональними органами влади і органами місцевого самоврядування;
- ✓ створення системи підготовки конкурентоспроможних кадрів для АПК та будівельної галузі регіону;

- ✓ насичення українського ринку овочами та фруктами, екологічно чистою продукцією;
- ✓ створення мережі зеленого туризму.

Та серед невеликих успіхів виникає низка суттєвих проблем, які потребують державного регулювання і підтримки. Так, відсутність нормативно-правового регламентування створення кластерної організації виробництва, визнання кластера як самоврядного господарського об'єднання підприємств унеможливорює поширення на нього існуючих та розроблення нових, спеціалізованих програм державної підтримки. Як наслідок, в Україні існують лише поодинокі приклади практичного створення і функціонування аграрних кластерів, які переважно є ініціативою товаровиробників і засновані на основі досвіду, запозиченого ними із світової практики кластерного розвитку. Розвиток аграрно-будівельних кластерів в Україні та в Придніпровському регіоні, зокрема, ускладнюють деякі чинники:

- ✓ недосконалість законодавчої бази для функціонування кластерів і, як наслідок, відсутність підтримки кластерних ініціатив аграрних підприємств із боку держави;

- ✓ відсутність довіри між органами державної влади і бізнесом, а також між окремими компаніями, небажання компаній розкривати та ділитися внутрішньою інформацією через можливість зловживань та виникнення залежності від потужніших партнерів;

- ✓ слабкість чинних кластерів через низький рівень конкуренції на внутрішньому ринку, відсутність «агресивних» постачальників та вимогливих споживачів;

- ✓ можливість втратити право на одержання аграрним підприємством пільг та дотацій у разі будь-яких організаційних чи виробничих змін (у т. ч. входження до кластера);

- ✓ «відірваність» науки та освіти від аграрного та будівельного виробництва: підприємства не виступають замовниками на наукову та інноваційну продукцію, а продукція науково-дослідних установ не знаходить свого покупця серед товаровиробників;

- ✓ брак іноземних інвестицій та венчурного капіталу (*англ. Venture capital — гроші*

інвестиційних фондів чи фірм, що спеціалізуються на фінансуванні росту молодих компаній, звичайно за винагороду у вигляді доходу на акціонерний капітал. Важливе джерело фінансування початківців компаній, або компаній, що перебувають у складних умовах, так званий «ризиковий» капітал), які є важливим джерелом розвитку кластерів у розвинутих країнах;

- ✓ відсутність єдиної систематизованої інформаційної бази про існуючі та потенційні кластери, що перешкоджає створенню у суспільстві розуміння переваг кластерних об'єднань, а також цілісної картини про функціонування та результати діяльності вже існуючих аграрних кластерів в Україні.

Конче потребує підвищення ефективності й державне управління, тобто на часі реорганізація колективних державних послуг, яка буде сприяти якісним змінам в економіці, зокрема, в організації кластерів, саме потребує прискорення проведення адміністративної та адміністративно-територіальної реформи: законодавче закріплення розподілу обов'язків та відповідальності між гілками влади з метою підвищення ефективності управління економікою, посилення самостійності та відповідальності місцевих органів самоврядування. Вимагає удосконалення система вияву та притягнення до адміністративної відповідальності правопорушників у владних структурах, дії яких завдали шкоди національній економіці або спричинили збитка окремим підприємством. На часі реформування наукової сфери шляхом інтеграції викладацької та дослідницької діяльності; сприяння посиленню зв'язку науки та бізнесу, а також співпраці та взаємодії вітчизняних наукових установ з іноземними, співучасті у реалізації міжнародних проектів, включаючи ринкову програму ЄС.

Державна політика підтримки розвитку аграрно-будівельних кластерів має сприяти модернізації галузі, підвищенню ефективності аграрно-будівельного бізнесу та соціального розвитку регіону та країни в цілому. Основними елементами такої політики повинні бути:

1. Формування нормативно-правового поля кластерної організації розвитку територій, що передбачає:

- закріплення, в першу чергу на рівні господарського законодавства, правового режиму функціонування кластерів в Україні, зокрема через введення правової категорії «кластер»;

- затвердження Кабінетом Міністрів України відповідними Постановами «Концепції створення кластерів в Україні», розробленої Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, а також «Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів», розробленої Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

2. Підвищення ефективності співпраці в системі «регіон – наука – виробництво», для чого необхідно:

- ✓ регіональним центрам наукового забезпечення аграрно-будівельного виробництва здійснювати рекламування та демонстрацію передових науково-дослідницьких розробок, що сприятиме впровадженню таких розробок у виробничу діяльність підприємств кластерного об'єднання;

- ✓ обласним та районним державним адміністраціям на основі замовлень учасників аграрно-будівельного кластера формувати замовлення вищим навчальним та професійно-технічним закладам України на навчання фахівців та спеціалістів необхідного профілю з майбутнім їх працевлаштуванням у структурі кластера;

- ✓ обласним та районним державним адміністраціям розмішувати державне замовлення на продукцію з більш високими вимогами щодо якості в ефективно працюючих аграрно-будівельних кластерах;

- ✓ посилення захисту прав інтелектуальної власності.

3. Забезпечення підтримки розвитку аграрних кластерів на регіональному рівні, для чого обласним та районним державним адміністраціям необхідно:

- ✓ здійснювати організаційно-економічну підтримку ініціатив підприємств та організацій кластерного об'єднання шляхом розвитку соціальної та виробничої

інфраструктури регіону, в якому функціонує аграрний кластер, створення комфортних умов для проживання та відпочинку працівників;

- ✓ розробити веб-сайти та єдину інформаційну базу з інформацією про існуючі у регіонах кластери, інформувати підприємців про переваги кластерної моделі організації виробництва під час заходів із розвитку підприємництва, створювати електронні форми заявок для підприємств, які бажають стати учасниками кластерів, що дозволить усунути інформаційний вакуум для потенційних інвесторів, сприятиме залученню у кластери вітчизняного та іноземного капіталу;

- ✓ упроваджувати на місцевому рівні процедури видачі дозволів за принципом «єдиного вікна», що прискорить проходження дозвільних процедур (насамперед у сфері будівництва та землевідведення), здійснювати часткове фінансування об'єктів соціальної, виробничої та побутової інфраструктури на основі державно-приватного партнерства в рамках узгодженого проекту;

- ✓ розвивати «інноваційні полюси» економіки – кластери, орієнтовані на створення інноваційних продуктів, що не мають аналогів у світі, включаючи пошук альтернативних джерел енергії.

Висновки. Будучи найбільш ефективною формою досягнення високого рівня конкурентоспроможності, аграрно-будівельний кластер є неформальним об'єднанням зусиль різних організацій (промислових компаній, дослідницьких центрів, малих та середніх підприємств, органів державного управління, громадських організацій, вишів та профільних науково-дослідних інститутів).

Виникнення і розподіл аграрно-будівельних кластерів та інноваційної активності на регіональному рівні - це закономірні процеси. Тенденції до створення аграрно-будівельних кластерів найчастіше мають спільну наукову та виробничу базу, більше того, успішний розвиток аграрно-будівельного кластера може бути гарантований лише за умови, що наукова база дозволяє побудувати кластер, а органи місцевого самоврядування, опираючись на

державну політику кластеризації, підтримують та розвивають його. Формування інноваційних кластерів сприяє ефективній інтеграції інтелектуальних і фінансових ресурсів як усередині, так і за межами кластера.

Інноваційні аграрно-будівельні кластери відіграють роль механізму підвищення конкурентоспроможності на всіх рівнях економічної системи, стають найбільш дієздатною формою організації економічної

діяльності регіону, двигунами економічного зростання та соціального прогресу, а також перетворюються на найбільш прогресивну форму організації сучасного господарства регіональної економіки. Кластерний підхід - прекрасна основа для створення нових форм об'єднання знань, стимулятором виникнення нових науково-технічних напрямів та їх комерціалізації на базі малих та середніх підприємств.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон В. Регіональна конкуренція як фактор соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації / В. Андерсон // Агора. Подолання розбіжностей – розвиток особливостей / ред. Я. Пилинський. – Київ, 2006. – Вип. 4. – С. 66–72. – Режим доступу: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Agora04.pdf>.
2. Декларація щодо регіоналізму в Європі. 1996 / Асамблея Європейських регіонів // Конституанта. – Режим доступу : <https://constituanta.blogspot.com/2013/03/1996.html>.
3. Громько Ю. В. Что такое кластеры и как их создавать. Эпистемотехнологический подход / Ю. В. Громько ; Ин-т опережающих исслед. // Альманах «Восток». – 2007. – № 1 (42). – Режим доступа: http://www.situation.ru/app/j_art_1178.htm.
4. Зубець М. Актуальні проблеми економіки України / М. Зубець, Б. Панасюк. – Київ : Аграрна наука, 2004. – 84 с.
5. Кластери в економіці України : тем. бібліогр. список на допомогу наук.-дослід. роботі / уклад. Полозенко Л. П. ; Наук. б-ка Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2012. – 8 с.
6. Компанієць Т. І. Кластери як інноваційна форма розвитку регіональної економіки / Т. І. Компанієць // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 4 (24). – С. 65–68.
7. Кропивко М. Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 3–13.
8. Пинда Р. В. Регіональна політика розвитку будівельних кластерів / Р. В. Пинда // Економіка і регіон. – 2014. – № 1(44). – С. 79–84.
9. Портер М. Конкуренция : [пер. з англ.] / М. Портер. – Обновл. и расш. изд. – Москва [и др.] : Вильямс, 2010. – 591 с.
10. Потенціал регіонів // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244828929.
11. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р. : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – Ст. 2715. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%EF>.
12. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 575 // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/575-2015-%D1%80>.
13. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
14. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.
15. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2850-IV // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
16. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442>.
17. Ткаченко В. Г. Кластеры в системе аграрного производства: сущность и значение в реализации инновационной политики государства / В. Г. Ткаченко, В. И. Богачёв // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С. 183–184.
18. Федоренко В. Г. Кластери – системний інструмент підвищення конкурентоспроможності економіки / В. Г. Федоренко, А. Ф. Гойко, В. Б. Джабейло // Економіка та держава. – 2007. – № 9. – С. 6–9.

19. Собкевич О. «Щодо державної політики підтримки розвитку аграрних кластерів в Україні». Аналітична записка / О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко // Національний інститут стратегічних досліджень. Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/760/>.

REFERENCES

1. Anderson V. *Rehionalna konkurentsia yak faktor sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Region competition as a factor of the socio-economical development of Ukraine in the conditions of globalization]. *Agora. Podolannia rozbizhnosti – rozvytok osoblyvosti* [Agora. Differences overcoming - the development of features]. Kyiv, 2006, iss. 4, pp. 66–72. Available at: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Agora04.pdf>. (in Ukrainian).
2. *Deklaratsiia shhodo rehionalizmu v Yevropi. 1996* [Declaration on regionalism in Europe. 1996]. Asambleia Yevropeyskykh rehioniv [Assembly of European Regions]. *Konstytuant* [Constituent]. Available at: <https://constituanta.blogspot.com/2013/03/1996.html>. (in Ukrainian).
3. Gromyko Yu.V. *Chto takoe klasteri i kak ix sozdavat'. Epistemotekhnologicheskij podkhod* [What are clusters and how are they created]. *Al'manax «Vostok»* [Almanac “Vostok”]. 2007, no. 1 (42). Available at: http://www.situation.ru/app/j_art_1178.htm. (in Russian).
4. Zubets M. and Panasiuk B. *Aktualni problemy ekonomiky Ukrainy* [Actual problems of the Ukrainian economy]. Kyiv: Ahrarna nauka, 2004, 84 p. (in Ukrainian).
5. Polozenko L.P. *Klasteri v ekonomitsi Ukrainy: tem. bibliohr. spysok na dopomogu nauk.-doslid. roboti* [Clusters in the Ukrainian economy: themes, bibliographer list for the help of the scienal and research work]. Nauk. b-ka Nats. un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy [The scientific library of University of bioresources and natural resources of Ukraine]. Kyiv, 2012, 8 p. (in Ukrainian).
6. Kompaniets T.I. *Klasteri yak innovatsiina forma rozvytku regionalnoi ekonomiky* [Clusters as an innovative form of the regional economy development]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu* [Bulletin of the Berdyansk University of Management and Business]. 2013, no. 4 (24), pp. 65–68. (in Ukrainian).
7. Kropyvko M.F. *Kontseptualnyi pidkhid do klasternoi organizatsii ta upravlinnia rozvytkom agropromyslovogo vyrobnytstva* [Conceptual approach to the cluster organization and management of the agro-industrial production development]. *Ekonomika APK* [Economy of the agroindustrial complex]. 2010, no. 11, pp. 3–13. (in Ukrainian).
8. Pynda R.V. *Rehionalna polityka rozvytku budivelnykh klasteriv* [Region politics of the building cluster development]. *Ekonomika i region* [Economy and region]. 2014, no. 1(44), pp. 79–84. (in Ukrainian).
9. Porter M. *Konkurentsia* [Competition]. Moskva [and others]: Williams, 2010, 591 p. (in Ukrainian).
10. *Potentsial regioniv* [Regional potential]. *Uriadoviy portal. Yedyniy veb-portal organiv vykonavchoi vlady Ukrainy* [Government portal. The only web-portal of executive body of Ukraine.]. Available at: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244828929. (in Ukrainian).
11. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi programy rozvytku ukrainskoho sela na period do 2015 r* [On Approval of the State Target Program for the Development of the Ukrainian Village for the Period until 2015]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 veresnia 2007 r. № 1158* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated on September 19, 2007 no. 1158]. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy* [Official bulletin of Ukraine]. 2007, no. 73, article 2715. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%EF>. (in Ukrainian).
12. *Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Konceptsii reformuvannia derzhavnoi polityky v innovatsiinii sferi na 2015-2019 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 chervnia 2015 r. № 575* [On Approval of the Action Plan for Implementation of the Reforming Concept of the State Policy in the Innovation Sector for the years of 2015-2019: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 4, 2015 No. 575]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiyniy veb-portal* [Official web-portal]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/575-2015-%D1%80>. (in Ukrainian).
13. *Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 4 lypna 2002 r. № 40-IV* [On Innovation Activity: Law of Ukraine dated on July 4, 2002 no. 40-IV]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiyniy veb-portal* [Official web-portal]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. (in Ukrainian).
14. *Pro osnovni zasady derzhavnoi ahrarnoi polityky na period do 2015 roku: Zakon Ukrainy vid 18 zhovtnia 2005 r. № 2982-IV* [On the Basic Principles of the State Agrarian Policy for the Period until to 2015 The Law of Ukraine dated on October 18, 2005 no. 2982-IV]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiyniy veb-portal* [Official web-portal]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>. (in Ukrainian).
15. *Pro stymuliuvannia rozvytku rehioniv: Zakon Ukrainy vid 8 veresnia 2005 r. № 2850-IV* [On the stimulation of the regions development: Law of Ukraine dated on September 8, 2005 no. 2850-IV]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiyniy veb-portal* [Official web-portal]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>. (in Ukrainian).
16. *Pro zatverdzhennia serednostrokovoho planu priorytetnykh dii Uriadu do 2020 roku ta planu priorytetnykh dii Uriadu na 2017 rik: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 kvitnia 2017 r. № 275-r* [On approval of the medium-term plan of the Government's priority actions until to 2020 and the plan of priority actions of the Government for 2017: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated on April 3, 2017 no. 275-p]. *Uriadoviy portal*.

Yedynyi veb-portal organiv vykonavchoi vlady Ukrainy [Government portal. The only web-portal of executive body of Ukraine]. Available at: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442>. (in Ukrainian).

17. Tkachenko V.G. and Bogachev V.I. *Klastery v sisteme agrarnogo proizvodstva: sushhnost' i znachenie v realizacii innovacionnoj politiki gosudarstva* [Clusters in the system of agricultural production: the essence and significance in the implementation of the state innovation policy]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy* [Bulletin of the Economy Science of Ukraine]. 2011, no. 2, pp. 183–184. (in Russian).
18. Fedorenko V.G., Gojko A.F. and Dzhabejlo V.B. *Klastery – systemnyi instrument pidvyshhennia konkurentospromozhnosti ekonomiky* [Clusters - a system tool for improving the economy competitiveness]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and State]. 2007, no. 9, pp. 6–9. (in Ukrainian).
19. Sobkevych O., Rusan V. and Yurchenko A. «*Shhodo derzhavnoi polityky pidtrymky rozvytku ahrarnykh klasteriv v Ukraini*». *Analychna zapyska* [On the state policy of development supporting the of agrarian clusters in Ukraine". Analytical note]. *Natsionalnyj instytut strategichnykh doslidzhen* [National Institute for Strategic Studies.]. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo* [Official online representation]. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/760/>. (in Ukrainian).

Рецензент: Орловська Ю. В. д-р екон. наук, проф.

Надійшла до редколегії: 12.05.2017 р. Прийнята до друку: 25.05.2017 р.